

Elujõuline kirjandus

MARGUS OTT

Eesti keeles on Märt Läänemetsa suurepärase tõlkes saanud kättesaadavaks 2012. aasta Nobeli preemia laureadi Mo Yan'i (sünd 1955) romaan „Punane sorgo”. Võib-olla on see raamat juba paljudele tuttav samanimelise kuulsalt filmi tõttu, mis oli režissöör Zhang Yimou debüütfilm ja mis tugineb teose kahele esimesele osale.

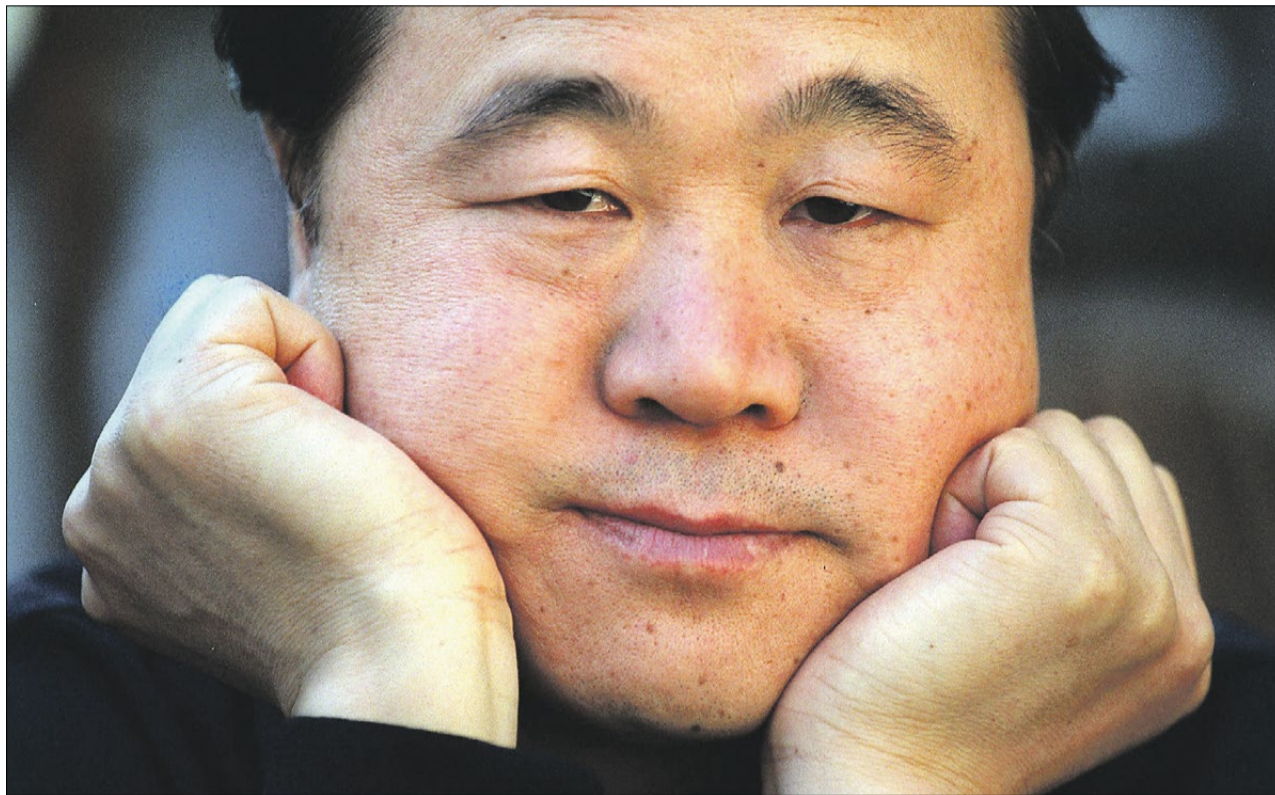
Raamatul on viis osa ja ta on kaunis kõhukas, kuid selle lugemine ei võta kaua aega, sest tekstis on järgemööda kaasahaaravaid narratiive ja eestikeelne tõlge on väga mahlakas. Lisaks romaanile enesele on raamatu kaante vahel veel tõlkija põhjalik järelsõna, sündmuste jälgimist hõlbustav kronoloogia ja tegelaste nimistu ning veel ka Mo Yan'i kõne Nobeli auhinna kättesaamisel.

Märulifilm või elu?

Romaani põhiline tegevustik toimub vahemikus 1917–1941 Hiina idaosas Shandongi provintsis Kirde-Gaomis. See on Hiinas üks segadusteaja etapp, mis ulatub 1839. aastal alanud Esimesest opiumisõjast kuni Mao Zedongi surmani 1976. aastal. Romaanis on kümneid kirjeldusi, kuidas soolikad või aju välja voolavad, verest rääkimata, ja muudest jubedustest, nii et „objektiivselt” oleksid need stseenid justkui mõne märulifilmi üleskirjutised – aga kummaline on see, et nende efekt on peaaegu risti vastupidine noile filmidele.

Esiteks on filmides sageli olulisel kohal tehnika, samas kui romaanis on see rudimentaarne ja suurem osa tegevusest toimub looduse taustal, looduse rüpes, kus tähtsateks tegelasteks on sorgopõld ja jõgi. „Sinaka jõevee jahe hingus ja tema kallastel kasvava punase sorgo soe hingus said tammil kokku, tekitades seal õrna läbipaistva udu.” (lk 123)

Teiseks on sellised vägivaldsed surmad tihti seotud teist sorti elude vohamisega. „Vanaisa katsus luukere abaluudest tõsta, kuid see lagunes koost ja kukkus läbisegi kondihunnikuna maha. Paar punast sipelgat ronis tundlaid kõigutades välja pealuu silmakoobastest, kus kunagi olid olnud vanaema selged silmad.” (lk 321) Niimoodi omandavad isegi kõige jubedamad stseenid üleva efekti, olles osa tohutust elu liikumisest, muundumisest, kihimisest ja vohamisest.

Mo Yan

Sorgopõld kui eluvoolu võrdkuju

Sorgo ja sorgopõld on siin mitmel tasandil kesksed tegelased. Esiteks on sorgo selles piirkonnas oluline puhtmaanduslikult; sorgo üks oluline kasutus on sorgoviina *baiju* ajamine, millega tegelevad ka peategelased. Teiseks aga on inimesest pikem punane sorgo iselaadi koduks või varjupaigaks. See pakub kaitset bandiitidele, sõdurite eest põgenevatele külaelanikele, aga ka kohta armastusele – jutustaja isa eostatakse keset sorgopõldi.

Kolmandaks on sorgopõld tollesama üldilise voolamise ja vohamise võrdkuju: tuules lainetav põld, veresarnane punasus, temasse langenud laipade ümbertöötamine. Neljandaks tuleb päris teose lõpus sisse ökoloogiline motiiv: jutustamisajaks mis langeb umbkaudu kokku teose tegeliku kirjutamise ajaga 1980. aastate keskel, on traditsiooniline kõrge punane sorgo asendatud madala hübriidsordiga. Sellega on kadunud terve maailm, ökosüsteem nii inimestele kui ka teistele olenditele.

Kindlasti on siin ka ühiskonnakriitiline noot seoses modernistliku looduse ümberkorraldamisega ja postmodernistliku ökoloogilise kriisiga. Sorgo lõime vahele on põimitud ridamisi loo-

kudesid ja inimesid väga erinevast perspektiivist: meeste ja naiste, laste, täiskasvanute ja vanade, bandiitide, tööinimeste ja sõdurite omast.

Inimene loodusliku kulgemise rüpes

Valdav osa tegevusest toimub maal ja enamik tegelasi on kas madalat või keskmist päritolu (justkui zhuangzilik „asjade võrdustamine” või anarhistlik valitsusetus: „[Isa] ei saanud kunagi õiget sotti inimeste ja poliitika või ühiskonna ja sõja vahekordest, kuigi oli ise olnud kõige täiega kistud võitluskeerisesse ja tahtnud alati lasta enda loomusel kehasoomuse pragudest välja paista.” (lk 221) – kusjuures suur osa tegevusest ongi esitatud jutustaja isa vaatepunktist).

Tegelaste motiivid pole üldiselt eriti üllad, aga samas ka mitte ainelisele põhjuslikkusele redutseeritud – ma ütleksin, nad on looduslikud. Sealjuures on oluline asi seegi, et inimene kõige oma psühholoogiaga asetub looduse ja kulgemise rüpes. Me väljendame midagi, millest me ise lõpuni aru ei saa, elu jõudu. See ei tähenda individuaalsuse eitamist, vaid vastupidi, kõige vägevamalt voolab elujõud neis, kes on julged. Kõige enam paistab siin silma ju-

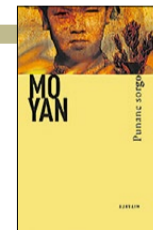
tustaja vanaema, kes oskab Hiina patriarhaalsena püsinud maailmas toime tulla ja ennast kehtestada.

„Vana Arhat oli ustav palgaline ... Kas mu vanaema armastas teda või kas ta isegi jagas temaga aset, ei ole üldse moraali küsimus. Kui armastaski, mis siis? Ma usun, et tema oli naine, kes oleks julgenud teha ükskõik mida hing aga ihaldas. Oli ta ju jaapanlaste vastase vastupanuliikumise kangelane, seksuaalvabaduse teenäitaja ja iseseisva naise musternäidis.” (lk 23)

Eelpoolöeldut silmas pidades võib tunduda kummaline ja paradoksaalne, et raamatust jääb soe tunne. Usutavasti võib see raamat kõita üsna laia lugejaringi. Jääme ootama, kas kunagi tõlgitakse ehk ka teist Hiina tänapäeva nobelisti, 2000. aastal selle auhinna pälvitud Gao Xingjan'i.

Punane Sorgo
Mo Yan
tõlkinud
Märt Läänemets
486 lk
kõva köide

Armastusega Hiiumaast

KÄRT JÄNES-KAPP

Kunstiteadlasel Kaalu Kirmel on valminud mälestusteraamat, mis kannab intrigeerivat pealkirja „Kuningas Ingvari haud ja teised Hiiumaa lood”. Nagu pealkiri lubab, keskendub Hiiumaa juurtega Kaalu Kirme seekord eeskätt kodusaarega seonduvale.

Pealkirjas lubatud teistes Hiiumaa lugudes jutustab ta oma lapsepõlvest ja noorusajast, aga ka tänastest toimetustest suvehiiudlasena Jausa külas. Ta jagab lugejaga oma kohtumisi ja kogemusi huvitavate ning värvikate hiidlastega, keda on aastakümnete vältel ise näinud tegutsemas ja toimetamas.

Agaga viib lugeja ka kaugemale minevikku – eeskätt Jausa küla Tooma talu

algusaegadesse – ning pajatab värvikaid lugusid emapoolsetest esivanematest, kelle hulka paljude teiste hulgas kuuluvad Käina kiriku võõrmünder, Harju küla koolmeister ja eesti esimese kutselise helijooja Rudolf Tobiase vanaema.

Kaalu Kirme ise on rõhutanud, et ta „ei käsitle eestlaste ajalugu ainult kanatusterohke võitlusena ning heroilist-traagilises valguses, vaid näeb meie minevikus ka elurõõmsaid ja isegi lõbusaid seiku. See pole mitte austuse puudus esiisade raske elukäigu vastu, vaid soov koos lugejaga rõõmu tunda ka nende kustumatust optimismist ja nauruga eluraskusi ületavast jõust”.

Raamat ei piirdu siiski üksnes Jausa kandi ja Jausa rahvaga, sest Kaalu Kirme on kirjutamisel inspireerinud mitmeski mõttes laiem taust – Hiiumaa

asustamine, talude päriseksostmine, Esimene ja Teine maailmasõda, hiidlaste küüditamine, Nõukogude okupatsioon, selle mõttetus ja kokkuvarisemine, hiidlased Euroopas ja mujal maailmas, Hiiumaa vaatamisväärsused.

Raamatule lisavad omapära fantaasiapildid, nagu näiteks need, mis puudutavad Pühalepa kiriku lähedal tänaseni seisvaid Põlise (Põhilise) leppe kive ning rootslaste kuningat Ingvarit, kellele viitab ka raamatu pealkirja esimene pool. Seesuguste mõttearenduste kohta on Kaalu Kirme ise öelnud: „Pretendeerimata rangele ajaloolisele tõepärale ja Eesti vanema ajaloo asjatundja troonile, loodan, et fantaasiapilt, mille käesoleva üllitise esimestele lehekülgedele maalisin, ei räägi väga jõngalt võimaliku ajaloolise tegelikkuse vastu.”

Sulg, millega kõik need rohkem või siis vähem tõsised lood kirja on pandud, on töötanud sujuvalt ega ole hoidunud mahlakusestki. Ja mis seal imestada, tahtis ju Kaalu Kirme omal ajal minna õppima hoopis eesti keelt ja kirjandust. Miks see plaan teostamata jäi ja mis rolli mängis selles Hiiumaa, neile küsimustele peab lugeja vastust otsima juba raamatust.

Kuningas Ingvari haud ja teised Hiiumaa lood
Kaalu Kirme
312 lk, kõva köide

ilmunud

Jõuluöö muinasjutt

Clement C. Moore
tõlkinud Ilme Rääk
illustreerinud

Henry Fisher

32 lk, kõva köide

Kaunis jõulumuinasjutt sellest, kuidas lumisel talveõöl külastab üht peret jõuluvana. Ameeriklane Clement Clarke Moore'i ainus luuletus, mille ta kirjutas jõuludeks oma lastele, ilmus 1823. aasta 23. detsembril ja sai ruttu väga populaarseks. Sellest ajast peale tuleb paljudesse kodudesse kogu maailmas jõuluvana põhjapõtrade ja saaniga, laskub läbi korstna tuppa ning jätnud maha kingitused ja head soovid, lendab läbi tuisu edasi.

Hilpharakas

Olivia Saar

28 lk, kõva köide

Selles seikluslikus

muinasjuturaama-

tus kohtute lindude-loomadega, kes

on võtnud nõuks inimeste kombel

tegukseda ja toimetada ning kellel on

inimestele omaseid jooni. Milliseid

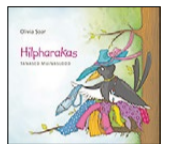
üllatusi ja ootamatusi see uut moodi

elu endaga kaasa toob, seda loetegi

põnevatest juttudest, kus lisaks

Hilpharakale tutvute ka Ihnusko, Kiidukuke, Mürakaru, Kontoriroti,

Hädavarese ja Poripõrsaga.

Teeme koos.

Moodsad tikandid

Mareli Rannap

60 lk, pehme köide

Vanasti nimetati tikkimist

ka kirjamiseks, justkui

oleks rõivastele kirjutatud sõnumeid.

Kes neid lugeda oskas, sai kandja

kohta mõndagi teada. Algupärastesse

rahvarõivaornamentidesse tuleb

küll suhtuda austuse ja lugupidami-

sega, kuid neid sobib kasutada kõikjal,

mitte ainult rahvarõivastel. Raamatus

on 13 rõivaeset, mille sünniloo

taga peitub mõni Eesti käsitöö varas-

salvest leitud tikand, mis on saanud

uue hingamise: näiteks hüpanud

tekilt kleidile, undrukule või sukale,

vaibalt kampsunile, käistelt kardinale

või seelikule.

Kuidas elavad väikesed sipelgad?

Friederun

Reichenstetter,

Hans-Günther Döring

tõlkinud Urmas Kaldmaa

32 lk, kõva köide

Noor sipelgaema rajab päikeselisele

metsalagendikule uue sipelgapesa.

Tema pesakuhil aina kerkib ja kerkib,

sest kõik sipelgad töötavad innustunult

üheskoos. Vahel juhtub aga

mõndagi hämmastavat: näiteks hiilib

pessa laisk põrnikas ja katsetab si-

peligate peal tõeliselt kavalat trikki...

Südamlik lugu räägib elust sipelga-

pesas ning annab palju uusi teadmisi.

Kuidas elab väike orav?

Friederun

Reichenstetter,

Hans-Günther Döring

tõlkinud

Urmas Kaldmaa

32 lk, kõva köide

Südamlik lugu jutustab oravate elust

ning annab palju uusi teadmisi selle

kohta, mida oravalapsed süüa tohi-

vad, kust nad toitu ja vett võivad leida

ja kuidas talvevarusid muretseda.

